

Erdei Gábor

A felnőttoztatás mint innováció

Az innováció fogalma és az innovációs fejlesztés kérdése napjaink gazdaság- és társadalomfejlesztésének egyik leggyakrabban használt fogalma. Az innovációs tevékenységek fejlesztése és erősítése különösen a 2000 márciusi lisszaboni EU csúcsot követően vált meghatározóvá. Az EU csúcson a versenyképesség és a társadalmi kohézió fő motorjának tekintették az innováció fejlesztésének támogatását. A célkitűzés – amely, azóta már újraértelmezést nyert – szerint a kontinens politikai, gazdasági tömörülésének 2010-re a legversenyképesebb gazdasági egységgé kell válnia. Ennek eléréséhez olyan fejlesztéspolitikai koncepciót fogalmaztak meg, amelyben az innováció a folyamatok katalizátora. Ennek az elgondolásnak a következménye az Európai Kutatási és Innovációs Térség (EKIT) kialakítása. Az EKIT-hez kapcsolódóan adták ki „Az innováció a tudás vezérelt gazdaságban” továbbá a Kutatás+Fejlesztési Keretprogram következő (ma már aktuális) elképzeléseit. A következőkben vázlatosan áttekintjük az innováció és lifelong learning, és felnőttképzés kapcsolatát.

Az innovációs indikátorok köre

Az EU, illetve az egyes tagországok innovációs teljesítményének mérésére négy terület 17 indikátorát jelölték meg. Ezeket az indikátorokat használták a felmérésekben 2001-ben és 2002-ben. 2003-ban, majd azt követően 2004-ben is növelték az indikátorok számát. Előbbi évben 19, utóbbiban 20 mérőszámot alkalmaztak. Számunkra az első csoport a legfontosabb hiszen itt jelenik meg a lifelong learning is. Ezt a csoportot a humán erőforrás indikátorok jelentik. Ide tartozik a tudományos és műszaki végzettségűek aránya a 20-29 év közötti korcsoportban. A végzettségi szintet ebben az értelmezésben az ISCED 5a, és az e fölötti iskolai szintek jelentik. Tudomány területileg az élettudományok, a természettudományok, matematika, statisztika, számítástechnika, mérnöki területek, és az építészeti területek tartoznak. Tehát látható, hogy a társadalomtudományok, és a bölcsész tudományok nem tartoznak ebben a megközelítésben az innovációs indikátorok közé. Második indikátor a 25-64 év közötti népesség valamilyen felsőfokú végzettséggel (ISCED 5 és 6) rendelkezők aránya jelenti. A harmadik indikátor az élethosszig tartó tanulásban való részvétel aránya a 25-64 éves korcsoportban. Mivel cikkünk fókuszpontja ez a terület, ezért ezt az alábbiakban részletesen tárgyaljuk. A felsorolt három indikátor az oktatáshoz és tanuláshoz kapcsolódik.

A humán erőforrás indikátorcsoport következő két eleme viszont a foglalkoztatási területen jelent mutatót. Ezek nevezetesen a foglalkoztatottak aránya a közepes-csúcs és a csúcs technológiai termelésben, valamint a foglalkoztatottak aránya a csúcs technológiai szolgáltatásban.

A második nagy csoportot a tudás létrehozásának indikátorai alkotják. A közzféra K+F-je, a gazdaság K+F-je, valamint a csúcs technológiai szabadalmak tartoznak ide.

A harmadik csoport az új tudás transzmissziójának és alkalmazásának területe. A kis- és közepes vállalkozások „házon belüli” innovációja, a termelő szektorban érdekelt kis- és közepes vállalkozások innovációs kooperációja, és a termelő ágazatok éves forgalmából részesülő innovációs kiadások képezik ezt a csoportot.

Negyedik csoportba az innováció finanszírozása, az innovációs kimentek és a piacok tartoznak. Itt hat indikátorral találkozunk. Kockázati tőke megjelenése a csúcs technológiában a GDP arányában, az újabb tőke befektetések a tőzsdén, a piac számára újként jelentkező termékek aránya a termelési ágazatok értékesítésében százalék arányosan, az otthonok internet kapcsolódásának aránya, az ICT penetrációja, valamint a termelő ágazatok termelésében a hozzá adott érték aránya a csúcs technológiában.

A lifelong learning mint innovációs indikátor

Mint előző pontunkban utaltunk rá a lifelong learning innovációs indikátorként szerepel. Meg kell jegyeznünk, hogy a lifelong learning fogalmát olyan értelmezésben találjuk, amely szakmai szempontból nem teljes mértékben releváns. Nevezetesen lifelong learning fogalom alatt a felnőttoktatást tartja, hiszen 25-64 év között adja meg a korcsoport kategóriát. Ugyanakkor a lifelong learning éppen azért nem felnőttképzés, mert teljes életpályában valósul meg. Vagyis a lifelong learningnek része a közoktatás, felsőoktatás és a felnőttoktatás is.

Ami a fogalom másik jellegzetes problematikáját jelenti, az a tanulás definiálása. Mi tartozhat a tanulás címszó alá. A módszertan ezt a problémát konkrétan körülírja. Ide tartoznak nemcsak a munkaerőpiacra irányuló képzések, hanem az általános érdeklődésre irányuló képzések is. A tanulás formailag történhet az iskolai oktatás különböző szintjén, ahogyan ide tartozik a vállalatokon belüli képzések különböző formái, vagy a szemináriumokon való részvétel is. Tehát azt mondhatjuk, hogy minden tanulást innovatívnak tart, nemcsak a direkt módon gazdaságra irányulókat. Az innovációt ebben az esetben a „tanulás tanulása” jelenti. Ezen koncepciót azzal támasztja alá, hogy a formálódó tudásgazdaságban a tanulásra és fejlődésre való képesség és nyitottság a fejlődés kulcsa.

Lifelong learning aktivitás az Európai országokban

Az alábbi táblázat a legfontosabb adatokat tartalmazza az elmúlt négy év jelentései alapján. A lenti táblázatban csak a legfontosabb adatokat tüntettük fel.

1. táblázat

Lifelong Learning az Európai Unióban 2001-2004

Év	EU 15 átlag %-ban	EU 15 vezetők %-ban		EU 15 sereghajtók %-ban			Csatlakozásra várók átlaga %-ban	Csatlakozásra várók vezetői %-ban	
2001	8.4	21.6 (S)	21.0 (UK)	20.8 (DK)	2.8 (F)	1.1 (GR)	-	-	-
2002	8.5	21.7 (UK)	21.6 (S)	20.8 (DK)	2.7 (F)	1.4 (GR)	5.4	16.3 (LV)	9.7 (MT)
2003	8.4	22.5 (UK)	18.9 (FI)	18.4 (DK)	2.7 (F)	1.2 (GR)	4.5	9.0 (SK)	8.4 (LV)
2004	9.7	34.2 (S)	21.3 (UK)	18.9 (DK)	3.7 (GR)	3.7 (PT)	9.0* (EU 10)	15.1* (SI)	8.1* (LV)

(*-gal jelzett évben már csak a csatlakozott országok adatai szerepelnek, és nem szerepelnek a csatlakozásra várók pl. Románia, Bulgária)

Látható, hogy az elmúlt négy év első három helyén négy ország osztozott; Svédország, az Egyesült Királyság, Dánia, Finnország. Bár ebben a táblázatban nem látható, de Hollandia negyedik helye is stabil, igen magas tanulási résztvevői értékkel. Az okok között megtalálhatjuk a gazdasági fejlettséget (mely magas tanulási aktivitást igényel a társadalomtól), a technológia alkalmazásának magas színvonalát (technológiai innovátorokról van szó), az írásbeliség magas szintű használatát (nemcsak az alfabetizáció történelmileg korai sikereit értjük alatta, de napjaink írásbeli kultúráját is), és a társadalmi nyitottságot.

Az Európa számára fontos gazdasági szerepet játszó Németország és Franciaország aktivitása közepesnek mondható, bár Franciaországot ezekben a felmérésekben a sereghajtók között találjuk a mérés értelmezése miatt. Hasonló erősítést lehet/lehetne várni Belgiumtól is.

A dél-európai országok teljesítménye meglehetősen gyengének tekinthető. Természetesen országonként, és különösen régióként számottevőek a különbségek. Amennyire nem tapasztalhatóak Európá fejlett részein a nagyon markáns regionális

különbségek, annál inkább jellemző ez a Mediterrán világra. Az okok között a gazdasági sajátosságokon túl nagyon hangsúlyosak a kulturális, történelmi gyökerek.

A csatlakozásra váró, és azóta már csatlakozott országok teljesítménye a kibővült Európában közepes vagy gyengének tekinthető. A gazdasági-társadalmi átmenet növekvő tanulási résztvétel feltételez, ugyanakkor várhatóan jelentősek lesznek a különbségek mind országonként, mind régióként.

A mérések problémái

A mérések eredményeit, illetve ezek hasznosíthatóságát két tényező alapvetően befolyásolja. A számításba vett összes indikátor közül éppen a lifelong learning az, amelyik leginkább divergál az egyes országok között. Hiszen az egyértelmű – ugyanakkor mégis a lehető legtágabban vett értelmezésű – definiálás szerint mást és mást értenek lifelong learning tevékenység alatt például Finnországban és Portugáliában. Míg a Skandináv országokban jellemzően a szakmai kiállításokat, vagy az egynapos szemináriumokat is – teljesen helyesen - tanulási tevékenységnek tekintik a bennük résztvevők, addig a Mediterrán országokban ezt nem minden válaszadó tekinti tanulásnak. Jelentős különbségekkel számolunk a lifelong learning tevékenységeket támogató és megvalósító intézményrendszerek felépítésében és működtetésében. Ez is nehezíti a felmérést, és ennek harmonizációját.

A másik problémakör a mérés időpontjához kapcsolódik. Nevezetesen a módszertan szerint lifelong learning aktivitás valósul meg, ha a megkérdezett személy a kérdés időpontjában vagy az azt megelőző négy hétben tanulási tevékenységben vett részt. Ennek ellenére néhány országban, így például Franciaországban, Hollandiában csak a kérdés időpontjára vonatkoztatták a kérdést. Ez természetesen alapvetően befolyásolta az adatokat is. A mérés során az EUROSTAT, és a Labor Force Survey adatait használták fel.

Kilátások

Várhatóan az európai országok többségében tovább fog emelkedni a lifelong learning aktivitás. A Skandináv országok, az Egyesült Királyság és Hollandia alkotja a vezető csoportot. Számukra a feladat ennek a magas aktivitási szintnek a fenntartása.

Az expanzió lehetősége elsősorban két nagy ország-csoportban valósulhat meg. A mediterrán országok csoportjának eredményei képezik a sereghajtói listát. Jellemzően az elmúlt időszakok felméréseiben Portugália vagy Görögország foglalta el a legutolsó pozíciókat, de Olaszország és különösen Spanyolország is szerény eredményeket tudhat magáénak. A másik csoport az újonnan csatlakozott országok körét jelenti. Ugyanakkor ezt a kört tovább bonthatjuk két részre. Az egyik csoportot alkotják a balti államok és Szlovénia, ahol is tradicionálisan erős a felnőttoktatás. Eredményeik ezen a téren jobbak, mint a sereghajtó, korábban EU taggá vált mediterrán országoknak. A másik csoportba pedig a többi újonnan csatlakozott ország tartozik.

Az expanzió egyfelől a további munkaerőpiaci képzések számszerű növekedését jelentheti, másfelől viszont a nem munkaerőpiaci jellegű tanulási folyamatok megerősödésével is számíthatunk.

Az azonban, hogy ezek az elvárások az elkövetkezendő időszakban hogyan teljesülnek, függ a gazdasági – foglalkoztatási helyzettől, a támogató finanszírozástól és törvényi szabályozásuktól, a rendelkezésre álló intézményrendszerrel, a társadalmi – kulturális környezet változásától, és végső soron az egyének tanulási motivációjától, és érdekeltiségétől. Számunkra – akik oktatással, képzéssel, humán erőforrás-fejlesztéssel foglalkozunk – azonban fontos jelzés lehet, hogy a lifelong learninget, és a felnőttoktatást egyre inkább innovatív tevékenységként is értelmezhetjük.

Hivatkozott irodalom

- '2003 European Innovation Scoreboard 2003. Technical Paper No 1 Indicators and Definitions. European Trend Chart on Innovation, November 11
- Commission staff working paper, 2001. Innovation scoreboard, Brussels, 14. 9. 2001 SEC 1414
- Commission staff working paper, 2002. European Innovation Scoreboard, Brussels, 9. 12. 2002 SEC 1349
- Commission staff working paper, European Innovation Scoreboard 2004. Comparative analysis of innovation performance, Brussels, 19. 11. 2004 SEC 1475
- Innobarometer, Flash Eurobarometer 144. 2004. EOS Gallup Europe